

I

(Νομοθετικές πράξεις)

ΟΔΗΓΙΕΣ

ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2016/1919 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

της 26ης Οκτωβρίου 2016

σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδίως το άρθρο 82 παράγραφος 2 στοιχείο β),

Έχοντας υπόψη την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

Κατόπιν διαβίβασης του σχεδίου νομοθετικής πράξης στα εθνικά κοινοβούλια,

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής ⁽¹⁾,

Αφού ζήτησαν τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών,

Αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία ⁽²⁾,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

- (1) Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο όπως προβλέπεται στην οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ⁽³⁾ καθιστώντας δυνατή την παροχή συνδρομής δικηγόρου αμειβόμενου από τα κράτη μέλη στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, καθώς και στους καταζητούμενους τους οποίους αφορά διαδικασία ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου ⁽⁴⁾ (καταζητούμενοι).
- (2) Με τη θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων σχετικά με το δικαίωμα υπόπτων, κατηγορουμένων και καταζητούμενων σε δικαστική αρωγή, η παρούσα οδηγία έχει σκοπό να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των άλλων κρατών μελών και, επομένως, να συμβάλει στη βελτίωση της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις.
- (3) Στο άρθρο 47 τρίτο εδάφιο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χάρτης), στο άρθρο 6 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ) και στο άρθρο 14 παράγραφος 3 στοιχείο δ) του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) κατοχυρώνεται το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στις εν λόγω διατάξεις. Ο Χάρτης έχει την ίδια νομική ισχύ με τις Συνθήκες και τα κράτη μέλη αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη της ΕΣΔΑ και του ΔΣΑΠΔ. Ωστόσο, η εμπειρία έχει καταδείξει ότι το γεγονός αυτό από μόνο του δεν εξασφαλίζει πάντοτε επαρκή βαθμό εμπιστοσύνης στα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των άλλων κρατών μελών.

⁽¹⁾ ΕΕ C 226 της 16.7.2014, σ. 63.

⁽²⁾ Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 4ης Οκτωβρίου 2016 (δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί στην Επίσημη Εφημερίδα) και απόφαση του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 2016.

⁽³⁾ Οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας (ΕΕ L 294 της 6.11.2013, σ. 1).

⁽⁴⁾ Απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ L 190 της 18.7.2002, σ. 1).

- (4) Στις 30 Νοεμβρίου 2009 το Συμβούλιο εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με τον οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες ⁽¹⁾ («οδικός χάρτης»). Με τον οδικό χάρτη ζητείται, υιοθετώντας μια βαθμιαία προσέγγιση, η έγκριση μέτρων όσον αφορά το δικαίωμα μετάφρασης και διερμηνείας (μέτρο Α), το δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικαιώματα και τις κατηγορίες (μέτρο Β), το δικαίωμα σε νομικές συμβουλές και σε δικαστική αρωγή (μέτρο Γ), το δικαίωμα επικοινωνίας με συγγενείς, εργοδότες και προξενικές αρχές (μέτρο Δ) και τις ειδικές διασφαλίσεις για ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους (μέτρο Ε).
- (5) Στις 11 Δεκεμβρίου 2009 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την ικανοποίησή του για τον οδικό χάρτη και τον ενέταξε στο πρόγραμμα της Στοκχόλμης — Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες ⁽²⁾ (σημείο 2.4). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογράμμισε τον μη εξαντλητικό χαρακτήρα του οδικού χάρτη, καλώντας την Επιτροπή να εξετάσει περαιτέρω στοιχεία των στοιχειωδών δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων και να εκτιμήσει κατά πόσο άλλα ζητήματα, όπως το τεκμήριο αθωότητας, είναι ανάγκη να εξεταστούν, προκειμένου να προωθηθεί η βελτίωση της συνεργασίας στον εν λόγω τομέα.
- (6) Σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματα κατά τις ποινικές διαδικασίες έχουν εκδοθεί έως τώρα πέντε μέτρα δυνάμει του οδικού χάρτη, δηλαδή οι οδηγίες 2010/64/ΕΕ ⁽³⁾, 2012/13/ΕΕ ⁽⁴⁾, 2013/48/ΕΕ, (ΕΕ) 2016/343 ⁽⁵⁾ και (ΕΕ) 2016/800 ⁽⁶⁾ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.
- (7) Η παρούσα οδηγία σχετίζεται με το δεύτερο μέρος του μέτρου Γ του οδικού χάρτη, που αφορά τη δικαστική αρωγή.
- (8) Η δικαστική αρωγή θα πρέπει να καλύπτει το κόστος της υπεράσπισης των υπόπτων, των κατηγορουμένων και των καταζητούμενων. Όταν παρέχεται δικαστική αρωγή, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών θα πρέπει να μπορούν να απαιτούν από τους υπόπτους, τους κατηγορουμένους ή τους καταζητούμενους να καταβάλλουν οι ίδιοι μέρος των εν λόγω εξόδων, ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες.
- (9) Με την επιφύλαξη του άρθρου 6 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/800, η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται σε υπόπτους ή κατηγορουμένους ή καταζητούμενους οι οποίοι παραιτήθηκαν από το δικαίωμα τους για πρόσβαση σε δικηγόρο, σύμφωνα με το άρθρο 9 ή το άρθρο 10 παράγραφος 3, αντίστοιχως, της οδηγίας 2013/48/ΕΕ, και δεν έχουν ανακαλέσει την παραίτηση αυτή, ή όταν τα κράτη μέλη έχουν εφαρμόσει τις προσωρινές παρεκκλίσεις σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 5 ή 6 της οδηγίας 2013/48/ΕΕ, για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαρκούν οι παρεκκλίσεις αυτές.
- (10) Όταν ένα πρόσωπο που δεν ήταν αρχικά ύποπτος ή κατηγορούμενος, όπως για παράδειγμα ένας μάρτυρας, καταστεί ύποπτος ή κατηγορούμενος, το εν λόγω πρόσωπο θα πρέπει να έχει το δικαίωμα προστασίας από την αυτοενοχοποίηση και το δικαίωμα σιωπής, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο και την ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δικαστήριο) και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Στην παρούσα οδηγία γίνεται συνεπώς ρητή παραπομπή στη συγκεκριμένη περίπτωση κατά την οποία ένα τέτοιο πρόσωπο καθίσταται ύποπτος ή κατηγορούμενος κατά τη διάρκεια εξέτασης από την αστυνομία ή από άλλη αρχή επιβολής του νόμου στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας. Αν, κατά τη διάρκεια τέτοιας εξέτασης, πρόσωπο που δεν είναι ύποπτος ή κατηγορούμενος καταστεί ύποπτος ή κατηγορούμενος, η εξέταση θα πρέπει να ανασταλεί αμελλητί. Ωστόσο, θα πρέπει η εξέταση να μπορεί να συνεχιστεί, αν γνωστοποιηθεί στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο ότι κατέστη ύποπτος ή κατηγορούμενος και ότι μπορεί να ασκήσει πλήρως τα δικαιώματα που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία.
- (11) Σε ορισμένα κράτη μέλη, αρχή που δεν αποτελεί αρμόδιο ποινικό δικαστήριο είναι αρμόδια για την επιβολή ποινών, πλην στερητικών της ελευθερίας, όσον αφορά ήσσονος σημασίας αδικήματα. Αυτό μπορεί να συμβαίνει, για παράδειγμα, στην περίπτωση παραβάσεων κυκλοφορίας που διαπράττονται σε μεγάλη κλίμακα και οι οποίες ενδεχομένως διαπιστώνονται ύστερα από έλεγχο κυκλοφορίας. Στις περιπτώσεις αυτές θα ήταν παράλογο να απαιτείται από τις αρμόδιες αρχές να διασφαλίζουν όλα τα δικαιώματα που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία. Σε περιπτώσεις που το δίκαιο κράτους μέλους προβλέπει την επιβολή ποινής για ήσσονος σημασίας αδικήματα από μια τέτοια αρχή και εφόσον υφίσταται δικαίωμα άσκησης ένδικου μέσου ή άλλη δυνατότητα παραπομπής της υπόθεσης σε ποινικό δικαστήριο, η παρούσα οδηγία θα πρέπει, συνεπώς, να εφαρμόζεται μόνο στη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου αυτού μετά την άσκηση του ένδικου μέσου ή μετά την παραπομπή.

⁽¹⁾ ΕΕ C 295 της 4.12.2009, σ. 1.

⁽²⁾ ΕΕ C 115 της 4.5.2010, σ. 1.

⁽³⁾ Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (ΕΕ L 280 της 26.10.2010, σ. 1).

⁽⁴⁾ Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ L 142 της 1.6.2012, σ. 1).

⁽⁵⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σ. 1).

⁽⁶⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ L 132 της 21.5.2016, σ. 1).

- (12) Σε ορισμένα κράτη μέλη, κάποια ήσσονος σημασίας αδικήματα, ιδίως ήσσονος σημασίας παραβάσεις κυκλοφορίας, ήσσονος σημασίας παραβάσεις γενικών δημοτικών κανονισμών και ήσσονος σημασίας προσβολές της δημόσιας τάξης, θεωρούνται ποινικά αδικήματα. Στις περιπτώσεις αυτές θα ήταν παράλογο να απαιτείται από τις αρμόδιες αρχές να διασφαλίζουν όλα τα δικαιώματα που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία. Επομένως, όταν το δικαιο κράτους μέλους προβλέπει ότι δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή στέρησης της ελευθερίας για τα ήσσονος σημασίας αδικήματα, η παρούσα οδηγία θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο στις διαδικασίες ενώπιον ποινικού δικαστηρίου.
- (13) Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας σε αδικήματα ήσσονος σημασίας υπόκειται στους περιορισμούς που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να προβαίνουν σε έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο, προκειμένου να διαπιστώνεται κατά πόσο πρέπει να παρασχεθεί δικαστική αρωγή. Υπό την προϋπόθεση ότι αυτό είναι συμβατό με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, μπορεί να κριθεί για ορισμένα αδικήματα ήσσονος σημασίας ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του βασίμου της αίτησης.
- (14) Η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά ήσσονος σημασίας παραβάσεις, δεν θα πρέπει να θίγει τις υποχρεώσεις των κρατών μελών, δυνάμει της ΕΣΔΑ, να διασφαλίζουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, περιλαμβανομένου του δικαιώματος για παροχή συνδρομής δικηγόρου.
- (15) Οι ακόλουθες περιπτώσεις δεν συνιστούν στέρηση της ελευθερίας υπό την έννοια της παρούσας οδηγίας, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό είναι συμβατό με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη: η ταυτοποίηση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου· η απόφαση για το κατά πόσο θα πρέπει να διεξαχθεί έρευνα· ο έλεγχος σχετικά με την κατοχή όπλων ή σχετικά με άλλα παρεμφερή ζητήματα ασφαλείας· η διεξαγωγή ανακριτικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων πέραν εκείνων που αναφέρονται ρητά στην παρούσα οδηγία, όπως είναι ο σωματικός έλεγχος, η σωματική εξέταση, η εξέταση αίματος, το αλκοτέστ ή παρόμοιες δοκιμασίες, ή η λήψη φωτογραφιών ή δακτυλικών αποτυπωμάτων· η υποχρέωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου να εμφανιστεί ενώπιον αρμόδιας αρχής, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.
- (16) Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ελάχιστους κανόνες. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι σε θέση να παρέχουν δικαστική αρωγή σε περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται από την παρούσα οδηγία, όταν, για παράδειγμα, διεξάγονται ανακριτικές πράξεις ή πράξεις συλλογής αποδεικτικών στοιχείων πέραν αυτών που αναφέρονται ρητά στην παρούσα οδηγία.
- (17) Σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΕΣΔΑ, οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι που δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθουν οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου οφείλουν να έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, όταν αυτό επιβάλλει το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης. Ο εν λόγω ελάχιστος κανόνας επιτρέπει στα κράτη μέλη να πραγματοποιούν έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο. Η πραγματοποίηση των ελέγχων αυτών δεν θα πρέπει να περιορίζει ή να παρεκκλίνει από τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο και το ΕΔΔΑ.
- (18) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν πρακτικές ρυθμίσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής. Οι ρυθμίσεις αυτές θα μπορούσαν να προβλέπουν ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται μετά από αίτηση υπόπτου, κατηγορουμένου ή καταζητουμένου. Δεδομένων ιδίως των αναγκών των εύλωτων προσώπων, η εν λόγω αίτηση δεν θα πρέπει, ωστόσο, να αποτελεί ουσιώδη όρο για την παροχή δικαστικής αρωγής.
- (19) Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να παρέχουν δικαστική αρωγή αμελλητί και το αργότερο πριν την εξέταση του ενδιαφερόμενου προσώπου από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στην παρούσα οδηγία. Σε περίπτωση που οι αρμόδιες αρχές δεν δύνανται να ενεργήσουν με αυτόν τον τρόπο, θα πρέπει τουλάχιστον να χορηγούν έκτακτη ή προσωρινή δικαστική αρωγή, πριν την πραγματοποίηση της εν λόγω εξέτασης ή πριν τη διεξαγωγή των εν λόγω ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.
- (20) Δεδομένης της ιδιαιτερότητας των διαδικασιών εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, η ερμηνεία των διατάξεων της παρούσας οδηγίας που αφορούν αποκλειστικά τους καταζητουμένους θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την εν λόγω ιδιαιτερότητα και θα πρέπει να μη θίγει κατά κανένα τρόπο την ερμηνεία των υπόλοιπων διατάξεων της παρούσας οδηγίας.
- (21) Οι καταζητούμενοι θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Επιπλέον, οι καταζητούμενοι τους οποίους αφορά διαδικασία εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης για τους σκοπούς της άσκησης ποινικής δίωξης και ασκούν το δικαίωμά τους να ορίσουν δικηγόρο στο κράτος μέλος έκδοσης σύμφωνα με την οδηγία 2013/48/ΕΕ θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή στο εν λόγω κράτος μέλος, για τους σκοπούς της εν λόγω διαδικασίας στο κράτος μέλος εκτέλεσης, εφόσον η δικαστική αρωγή είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη, όπως ορίζει το άρθρο 47 του Χάρτη. Τούτο θα μπορούσε να συμβεί σε περίπτωση που ο δικηγόρος στο κράτος μέλος εκτέλεσης δεν μπορεί να ανταποκριθεί με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο στα καθήκοντά του όσον αφορά την εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης χωρίς τη συνδρομή δικηγόρου στο κράτος μέλος έκδοσης. Κάθε απόφαση σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής στο κράτος μέλος έκδοσης θα πρέπει να λαμβάνεται από αρχή αρμόδια για τη λήψη τέτοιων αποφάσεων στο εν λόγω κράτος μέλος, βάσει κριτηρίων που έχουν καθοριστεί από το εν λόγω κράτος μέλος κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

- (22) Για να διασφαλιστεί στους καταζητούμενους η αποτελεσματική πρόσβαση σε δικηγόρο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι καταζητούμενοι έχουν δικαίωμα σε δικαστική αρωγή μέχρι αυτοί να παραδοθούν ή έως ότου η απόφαση για τη μη παράδοσή τους καταστεί τελεσίδικη.
- (23) Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν τον σεβασμό του θεμελιώδους δικαιώματος δικαστικής αρωγής, όπως προβλέπεται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να τηρούν τις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ σχετικά με την πρόσβαση σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης.
- (24) Με την επιφύλαξη των διατάξεων του εθνικού δικαίου που αφορούν την υποχρεωτική παρουσία δικηγόρου, η αρμόδια αρχή θα πρέπει να αποφασίζει αμελλητί σχετικά με τη χορήγηση ή μη δικαστικής αρωγής. Η αρμόδια αρχή θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη αρχή αρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής ή δικαστήριο, ακόμη και μονομελές. Σε περιπτώσεις κατεπείγοντος θα πρέπει, ωστόσο, να είναι δυνατή η προσωρινή συμμετοχή των αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών, εφόσον τούτο είναι απαραίτητο για την έγκαιρη παροχή δικαστικής αρωγής.
- (25) Μετά την έγκριση παροχής δικαστικής αρωγής σε ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταζητούμενο, ένας τρόπος διασφάλισης της αποτελεσματικότητας και της ποιότητάς της είναι αυτή να διευκολύνεται μέσω της συνέχισης της νομικής εκπροσώπησης του. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διευκολύνουν τη συνέχιση της νομικής εκπροσώπησης καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, καθώς και —όπου συντρέχει περίπτωση— της διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.
- (26) Θα πρέπει να παρέχεται κατάλληλη εκπαίδευση στο προσωπικό που συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη δικαστική αρωγή σε ποινικές διαδικασίες και σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Με την επιφύλαξη της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και των διαφορών στην οργάνωση του δικαστικού συστήματος στα κράτη μέλη, τα κράτη μέλη θα πρέπει να ζητούν από τους υπευθύνους για την κατάρτιση των δικαστών να παρέχουν τέτοια εκπαίδευση στα δικαστήρια και τους δικαστές που λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής.
- (27) Η αρχή της αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου επιβάλλει στα κράτη μέλη να θέτουν σε εφαρμογή κατάλληλα και αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα σε περίπτωση παραβίασης ατομικού δικαιώματος που κατοχυρώνεται από το ενωσιακό δίκαιο. Σε περίπτωση που το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή υπονομεύεται ή η παροχή δικαστικής συνδρομής καθυστερεί ή απορρίπτεται εν μέρει ή συνολικά, θα πρέπει να είναι διαθέσιμο κάποιο αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα.
- (28) Για να παρακολουθείται και να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα της παρούσας οδηγίας, απαιτείται συλλογή σχετικών δεδομένων από τα διαθέσιμα δεδομένα για την εφαρμογή των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνουν, εφόσον είναι δυνατόν, τον αριθμό αιτήσεων παροχής δικαστικής αρωγής σε ποινικές διαδικασίες, καθώς και σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, όταν το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ενεργεί ως κράτος μέλος έκδοσης ή εκτέλεσης, τον αριθμό των περιπτώσεων στις οποίες χορηγήθηκε δικαστική αρωγή, καθώς και τον αριθμό των περιπτώσεων στις οποίες απορρίφθηκε αίτημα παροχής δικαστικής αρωγής. Επίσης θα πρέπει να συλλέγονται στοιχεία σχετικά με τις δαπάνες παροχής δικαστικής αρωγής σε υπόπτους ή κατηγορούμενους και σε καταζητούμενους, στο μέτρο του δυνατού.
- (29) Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να ισχύει για υπόπτους, κατηγορούμενους και καταζητούμενους ανεξαρτήτως του νομικού τους καθεστώτος, της ιθαγένειας ή της εθνικότητάς τους. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να σέβονται και να εγγυώνται τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, χωρίς καμία διάκριση για οποιονδήποτε λόγο, όπως είναι η φυλή, το χρώμα, το φύλο, ο γενετήσιος προσανατολισμός, η γλώσσα, η θρησκεία, τα πολιτικά φρονήματα ή άλλη γνώμη, η ιθαγένεια, η εθνότητα, η κοινωνική καταγωγή ή κοινωνική προέλευση, η περιουσία, η αναπηρία ή η γέννηση. Η παρούσα οδηγία συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη και την ΕΣΔΑ, μεταξύ των οποίων είναι η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου, τα δικαιώματα του παιδιού, η ένταξη των ατόμων με αναπηρίες, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και δίκαιης δίκης, το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα της υπεράσπισης. Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τα εν λόγω δικαιώματα και αρχές.
- (30) Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ελάχιστους κανόνες. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να διευρύνουν τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία προκειμένου να παράσχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας. Αυτό το υψηλότερο επίπεδο προστασίας δεν θα πρέπει να αποτελεί φραγμό για την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων, την οποία οι εν λόγω ελάχιστοι κανόνες αποσκοπούν να διευκολύνουν. Το επίπεδο προστασίας που παρέχεται από τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει ποτέ να υπολείπεται των προδιαγραφών που προβλέπει ο Χάρτης ή η ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο και το ΕΔΔΑ.
- (31) Δεδομένου ότι ο στόχος της παρούσας οδηγίας, δηλαδή ο καθορισμός κοινών ελάχιστων κανόνων σχετικά με το δικαίωμα υπόπτων, κατηγορούμενων και καταζητούμενων σε δικαστική αρωγή, δεν μπορεί να επιτευχθεί ικανοποιητικά από τα κράτη μέλη, μπορεί όμως εξαιτίας της κλίμακας και των επιπτώσεων της δράσης, να επιτευχθεί καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης, η Ένωση δύναται να λάβει μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας του άρθρου 5 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ). Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως διατυπώνεται στο ίδιο άρθρο, η παρούσα οδηγία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού.

- (32) Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 21 για τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας όσον αφορά τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, το οποίο προσαρτάται στη ΣΕΕ και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), και με την επιφύλαξη του άρθρου 4 του εν λόγω πρωτοκόλλου, τα εν λόγω κράτη μέλη δεν συμμετέχουν στη θέσπιση της παρούσας οδηγίας και δεν δεσμεύονται από αυτήν ούτε υπόκεινται στην εφαρμογή της.
- (33) Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 22 για τη θέση της Δανίας, το οποίο προσαρτάται στη ΣΕΕ και στη ΣΛΕΕ, η Δανία δεν συμμετέχει στη θέσπιση της παρούσας οδηγίας και δεν δεσμεύεται από αυτή ούτε υπόκειται στην εφαρμογή της.

ΕΞΕΔΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ:

Άρθρο 1

Αντικείμενο

1. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κοινούς ελάχιστους κανόνες σχετικά με το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή:
 - α) των υπόπτων και κατηγορουμένων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών· και
 - β) των προσώπων τα οποία αφορά διαδικασία εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης δυνάμει της απόφασης-πλαισίου 2002/584/ΔΕΥ (καταζητούμενοι).
2. Η παρούσα οδηγία συμπληρώνει τις οδηγίες 2013/48/ΕΕ και (ΕΕ) 2016/800. Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας δεν ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιορίζει τα δικαιώματα που προβλέπουν οι εν λόγω οδηγίες.

Άρθρο 2

Πεδίο εφαρμογής

1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών οι οποίοι έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την οδηγία 2013/48/ΕΕ και πρόκειται για πρόσωπα που:
 - α) στερούνται της ελευθερίας τους·
 - β) απαιτείται να επικουρούνται από δικηγόρο βάσει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου· ή
 - γ) υποχρεούνται ή επιτρέπεται να παρίστανται σε ανακριτική πράξη ή πράξη συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, η οποία περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον τα ακόλουθα:
 - i) διέλευση προσώπων για αναγνώριση,
 - ii) κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις,
 - iii) αναπαραστάσεις του εγκλήματος.
2. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επίσης από τη στιγμή της σύλληψής τους στο κράτος μέλος εκτέλεσης, σε καταζητούμενους οι οποίοι έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την οδηγία 2013/48/ΕΕ.
3. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επίσης, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1, σε πρόσωπα που δεν ήταν αρχικά ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, αλλά καθίστανται ύποπτοι ή κατηγορούμενοι κατά τη διάρκεια της εξέτασης από την αστυνομία ή από άλλη αρχή επιβολής του νόμου.
4. Με την επιφύλαξη του δικαιώματος αμερόληπτου δικαστηρίου, όσον αφορά αδικήματα ήσσονος σημασίας:
 - α) όταν το δίκαιο κράτους μέλους προβλέπει την επιβολή κυρώσεων από αρχή που δεν αποτελεί ποινικό δικαστήριο και όταν η επιβολή τέτοιας κύρωσης μπορεί να προσβληθεί με ένδικο μέσο ή να παραπεμφθεί σε τέτοιο δικαστήριο· ή
 - β) όταν δεν μπορεί να επιβληθεί ως ποινή η στέρηση της ελευθερίας,η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται μόνο στη διαδικασία ενώπιον ποινικού δικαστηρίου.

Σε κάθε περίπτωση, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται όταν λαμβάνεται απόφαση για στερητική της ελευθερίας ποινή, καθώς και κατά τη διάρκεια της ποινής, σε κάθε στάδιο της διαδικασίας μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Άρθρο 3

Ορισμός

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ως «δικαστική αρωγή» νοείται η οικονομική βοήθεια που παρέχει κράτος μέλος για τη συνδρομή δικηγόρου, προκειμένου να καταστεί δυνατή η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο.

Άρθρο 4

Δικαστική αρωγή σε ποινικές διαδικασίες

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι οι οποίοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθουν οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, όταν αυτό επιβάλλει το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης.
2. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβαίνουν σε έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο, προκειμένου να διαπιστώνεται κατά πόσο πρέπει να χορηγηθεί δικαστική αρωγή, σύμφωνα με την παράγραφο 1.
3. Όταν κράτος μέλος προβαίνει σε έλεγχο επάρκειας πόρων, λαμβάνει υπόψη όλους τους σχετικούς και αντικειμενικούς παράγοντες, όπως είναι το εισόδημα, η περιουσία και η οικογενειακή κατάσταση του ενδιαφερόμενου προσώπου, καθώς και το κόστος της συνδρομής δικηγόρου και το βιοτικό επίπεδο στο εν λόγω κράτος μέλος, προκειμένου να διαπιστώσει, βάσει των εφαρμόσιμων κριτηρίων στο εν λόγω κράτος μέλος, κατά πόσο ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθει οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου.
4. Όταν κράτος μέλος προβαίνει σε έλεγχο βασιμότητας της αίτησης, λαμβάνει υπόψη τη σοβαρότητα του ποινικού αδικήματος, την περιπλοκότητα της υπόθεσης και τη βαρύτητα της επίμαχης στη συγκεκριμένη υπόθεση ποινής, προκειμένου να διαπιστώσει κατά πόσο το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης επιβάλλει την παροχή δικαστικής αρωγής. Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του βασιμίου της αίτησης στις ακόλουθες περιπτώσεις:
 - α) όταν προσάγεται ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου ή δικαστή ύποπτος ή κατηγορούμενος προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με την κράτησή του σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας οδηγίας· και
 - β) κατά τη διάρκεια της κράτησης.
5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται αμελλητί και το αργότερο πριν την εξέταση από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο γ).
6. Η δικαστική αρωγή παρέχεται μόνο για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας το εν λόγω πρόσωπο είναι ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης.

Άρθρο 5

Δικαστική αρωγή σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης

1. Το κράτος μέλος εκτέλεσης διασφαλίζει ότι οι καταζητούμενοι έχουν δικαίωμα σε δικαστική αρωγή από τη στιγμή της σύλληψής τους βάσει ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης έως ότου παραδοθούν ή έως ότου η απόφαση για τη μη παράδοσή τους καταστεί τελεσίδικη.
2. Το κράτος μέλος έκδοσης διασφαλίζει ότι οι καταζητούμενοι τους οποίους αφορά διαδικασία εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης για τον σκοπό της άσκησης ποινικής δίωξης και οι οποίοι ασκούν το δικαίωμα τους να ορίσουν δικηγόρο στο κράτος μέλος έκδοσης για να συνεπικουρεί τον δικηγόρο στο κράτος μέλος εκτέλεσης σύμφωνα με το άρθρο 10 παράγραφοι 4 και 5 της οδηγίας 2013/48/ΕΕ, έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή στο κράτος μέλος έκδοσης, για τον σκοπό της διαδικασίας αυτής στο κράτος μέλος εκτέλεσης, εφόσον η δικαστική αρωγή είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη.
3. Το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή που αναφέρεται στις παραγράφους 1 και 2 μπορεί να υπόκειται σε έλεγχο επάρκειας πόρων σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3, το οποίο εφαρμόζεται τηρουμένων των αναλογιών.

Άρθρο 6**Αποφάσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής**

1. Οι αποφάσεις σχετικά με την παροχή ή μη δικαστικής αρωγής και σχετικά με τον διορισμό δικηγόρων λαμβάνονται αμελλητί από αρμόδια αρχή. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι η αρμόδια αρχή λαμβάνει τις αποφάσεις της με επιμέλεια, σεβόμενη τα δικαιώματα της υπεράσπισης.
2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι οι ύποπτοι, οι κατηγορούμενοι και οι καταζητούμενοι ενημερώνονται γραπτώς αν η αίτησή τους για παροχή δικαστικής αρωγής απορριφθεί εν μέρει ή στο σύνολό της.

Άρθρο 7**Ποιότητα των υπηρεσιών δικαστικής αρωγής και της εκπαίδευσης**

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα, μεταξύ άλλων όσον αφορά τη χρηματοδότηση, ώστε να διασφαλίσουν ότι:
 - α) το σύστημα παροχής δικαστικής αρωγής είναι αποτελεσματικό και επαρκούς ποιότητας· και
 - β) η ποιότητα των υπηρεσιών παροχής δικαστικής αρωγής είναι επαρκής, ώστε να διασφαλισθεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας, με τον δέοντα σεβασμό προς την ανεξαρτησία του νομικού επαγγέλματος.
2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι παρέχεται κατάλληλη εκπαίδευση στο προσωπικό που συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για δικαστική αρωγή σε ποινικές διαδικασίες και σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.
3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για να προωθήσουν την επαρκή εκπαίδευση για τους δικηγόρους εκείνους οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες δικαστικής αρωγής, με τον δέοντα σεβασμό προς την ανεξαρτησία του νομικού επαγγέλματος και τον ρόλο εκείνων που είναι υπεύθυνοι για την εκπαίδευση των δικηγόρων.
4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι οι ύποπτοι, οι κατηγορούμενοι και οι καταζητούμενοι έχουν το δικαίωμα, κατόπιν αιτήσεώς τους, αντικατάστασης του δικηγόρου που τους παρέχει υπηρεσίες δικαστικής αρωγής, όταν τούτο δικαιολογείται από ειδικές περιστάσεις.

Άρθρο 8**Μέσα ένδικης προστασίας**

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι, οι κατηγορούμενοι και οι καταζητούμενοι έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας βάσει του εθνικού δικαίου σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων τους που κατοχυρώνονται στην παρούσα οδηγία.

Άρθρο 9**Ευάλωτα άτομα**

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων υπόπτων, κατηγορουμένων και καταζητούμενων.

Άρθρο 10**Υποβολή δεδομένων και εκθέσεων**

1. Τα κράτη μέλη διαβιβάζουν στην Επιτροπή τα διαθέσιμα δεδομένα που αποδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο έχουν τεθεί σε εφαρμογή τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία έως τις 25 Μαΐου 2021 και στη συνέχεια ανά τριετία.
2. Η Επιτροπή διαβιβάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας έως τις 25 Μαΐου 2022 και στη συνέχεια ανά τριετία. Στην έκθεσή της, η Επιτροπή αξιολογεί την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας όσον αφορά το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή σε ποινικές διαδικασίες και σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.

Άρθρο 11

Μη υποβάθμιση των προτύπων

Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας δεν επιτρέπεται να εκληφθεί υπό την έννοια ότι περιορίζει ή αποκλίνει από τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που διασφαλίζονται από τον Χάρτη, την ΕΣΔΑ ή άλλες σχετικές διατάξεις διεθνούς δικαίου ή το δίκαιο οποιουδήποτε κράτους μέλους που παρέχουν υψηλότερο βαθμό προστασίας.

Άρθρο 12

Μεταφορά στο εθνικό δίκαιο

1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία το αργότερο την 25η Μαΐου 2019. Ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή σχετικά.

Οι διατάξεις αυτές, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, περιέχουν παραπομπή στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από την παραπομπή αυτή κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος αυτής της παραπομπής καθορίζεται από τα κράτη μέλη.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των διατάξεων εθνικού δικαίου τις οποίες θεσπίζουν στον τομέα που διέπει η παρούσα οδηγία.

Άρθρο 13

Έναρξη ισχύος

Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

Άρθρο 14

Αποδέκτες

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη σύμφωνα με τις Συνθήκες.

Στρασβούργο, 26 Οκτωβρίου 2016.

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Ο Πρόεδρος

M. SCHULZ

Για το Συμβούλιο

Ο Πρόεδρος

I. LESAY